

GMINA GNOJNIK

**ZAPRASZA NA SPACER PO
NAJPIĘKNIEJSZYCH ZABYTKACH
I OBIEKTACH ARCHITEKTURY SAKRALNEJ
ORAZ ŚWIECKIEJ.**

GNOJNIK 2013

REJESTR ZABYTKÓW

SOŁECTWA GMINY GNOJNIK

BIESIADKI, GNOJNIK, GOSPRZYDOWA, LEWNIOWA,
USZEW, ZAWADA USZEWSKA, ŻERKÓW

KSIĘGA A

ZABYTKI NIERUCHOME

GNOJNIK 2013

GMINA GNOJNIK

Gmina Gnojnik - gmina wiejska położona w województwie małopolskim w powiecie brzeskim. W latach 1975 - 1998 należała do województwa tarnowskiego. Od północy sąsiaduje z miastem i gminą Brzesko, od wschodu z gminą Dębno, od południa z gminą Czchów, natomiast od zachodu z leżącą w powiecie bocheńskim gminą Nowy Wiśnicz. Cała gmina leży we wschodniej części Pogórza Wiśnickiego charakteryzującego się dość urozmaiconą rzeźbą terenu. Gmina położona jest w bardzo dogodnym miejscu komunikacyjnym. Przez jej teren przebiega bowiem droga krajowa nr 75. Poza tym, leży pośrodku trójkąta utworzonego przez trzy duże miasta: Kraków, Tarnów i Nowy Sącz.

W skład gminy wchodzi siedem sołectw: Biesiadki, Gnojnik, Gosprzydowa, Lewniowa, Uszew, Zawada Uszewska i Żerków. Obecnie gminę Gnojnik zamieszkuje blisko 7800 mieszkańców. Stolicą gminy, a tym samym centrum administracji, gospodarki i kultury jest Gnojnik, leżący w odległości około 10 km od Brzeska.

Na terenie Gminy Gnojnik usytuowanych jest sześć kościołów urzekających swą „urodą” oraz konstrukcją: kościół p.w. św. Marcina w Gnojniku z XIV wieku, kościół p.w. Matki Bożej Fatimskiej w Gnojniku, którego budowa rozpoczęła się w 2006 roku, kościół p.w. św. Floriana w Uszwi z 1801 roku, drewniany kościół p.w. św. Urszuli w Gosprzydowej z 1697 roku, drewniany kościół p.w. św. Mateusza Ewangelisty w Biesiadkach z II połowy XVII wieku, kościół p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej w Lewniowej z 1978 roku. Miejscowości mniejsze: Zawada Uszewska i Żerków posiadają kaplice, odpowiednio p.w. Matki Bożej Fatimskiej z 1998 roku oraz p.w. św. Antoniego Padewskiego z 1948 roku.

Przejeżdżając przez sołectwa gminy nie trudno nie zauważyć rozsianych po całym terenie przydrożnych kapliczek, figur oraz krzyży. Stawiane są z wdzięczności za otrzymane łaski, za wysłuchanie prośb, bądź jako ofiara dziękczynna za wybawienie z niebezpieczeństwa lub wyleczenie z choroby. Wtopione w krajobraz gnojnickich wsi, w otoczeniu przyrody widnieją niczym drogocenne kamienie na trudnych ścieżkach życia. Ważnymi obiektami zabytkowymi są również pomniki i tablice upamiętniające bolesne dla Polski czasy I i II wojny światowej. Urokliwy charakter nadają okolicy także parki zieleni oraz pomniki przyrody.

Malowniczo i naturalnie ukształtowane tereny gminy Gnojnik można poznawać zarówno pieszo, jak i samochodem. Dzięki odnowionym drogom przyjemnie podróżuje się również rowerem. Piękno okolicznych skarbów architektury i natury zachwyca każdym, nawet najdrobniejszym elementem.

Skala: 1:25 000
Legenda Legenda i Zaključci

GMINA GNOJNIK

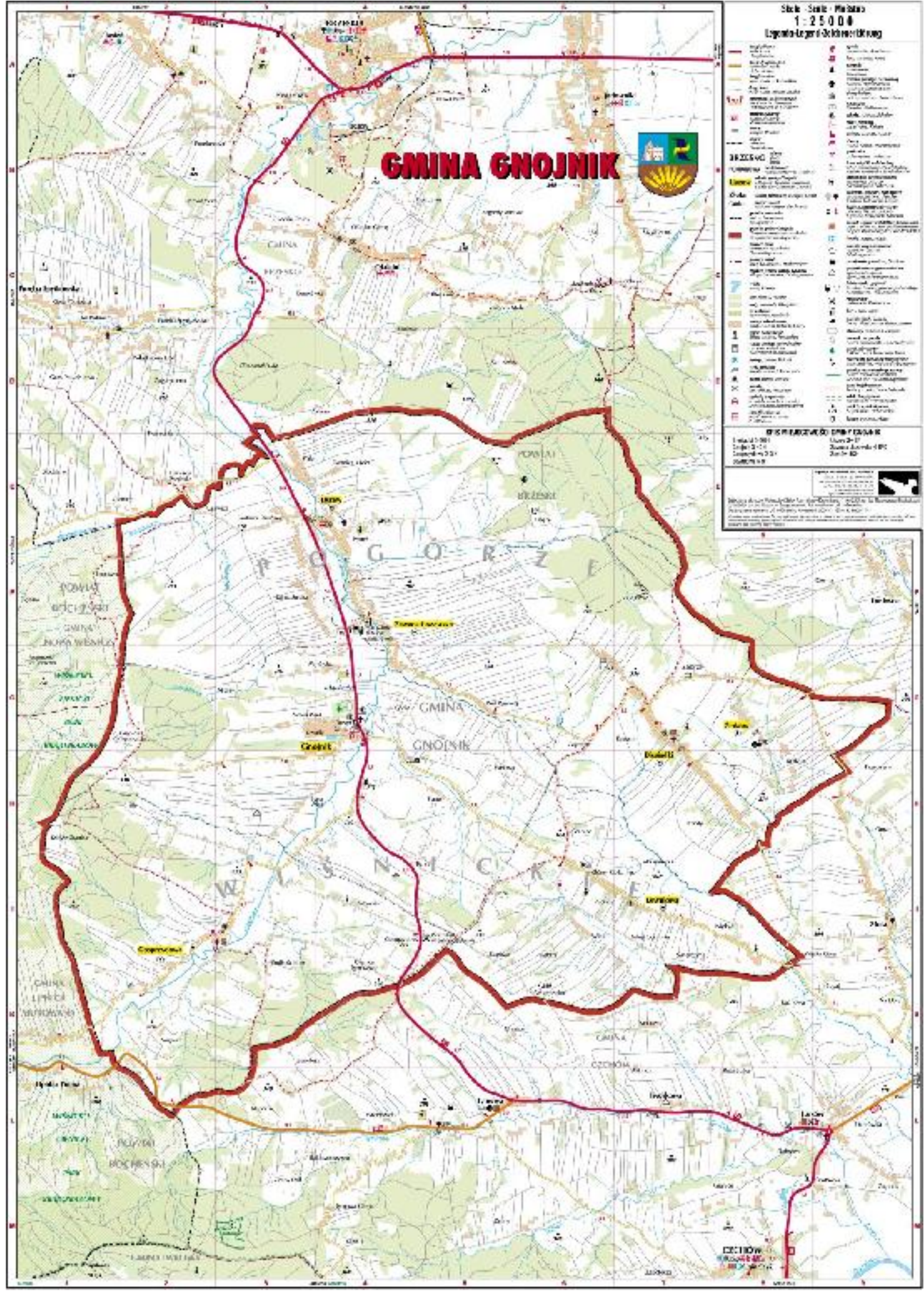

Legenda

	naselje		vodotok
	avtocesta		gozd
	polje		agrarna zemlja
	jezero		međa
	cesta		međa
	cesta		međa
	cesta		međa
	cesta		međa
	cesta		međa
	cesta		međa
	cesta		međa
	cesta		međa

OPREMAČENO OD FOTOGRAFIJA

1:25 000 1:25 000 1:25 000
1998. 2000. 2001.

OPREMAČENO OD FOTOGRAFIJA
1:25 000 1:25 000 1:25 000
1998. 2000. 2001.

REJESTR ZABYTEKÓW

NIERUCHOMYCH GMINY GNOJNIK

Biesiadki

- **Kościół parafialny drewniany p.w. św. Mateusza z II połowy XVII wieku.**
(rejestr zabytków nieruchomych nr rej I – 3-35/46 z 29.09.1947; A – 203 z 05.12.1979r.)
- **Zespół urbanistyczny wsi w granicach administracyjnych.**
(rejestr zabytków nieruchomych nr rej A – 83 z 30.03.1976r.)

Gnojnik

- **Kościół parafialny murowany p.w. św. Marcina Biskupa z najbliższym otoczeniem i drzewostanem z 1382 roku.**
(rejestr zabytków nr rej A – 278 z 14.12.1961r.)
- **Cmentarz przykościelny, 1382 rok.**
(rejestr zabytków nieruchomych nr rej A – 287 z 14.12.1961r.)

Gosprzydowa

- **Kościół parafialny drewniany p.w. św. Urszuli z otoczeniem z 1697 roku.**
(rejestr zabytków nieruchomych nr rej z A – 10 z 08.04.1968r.)
- **Cmentarz przykościelny.**
(rejestr zabytków nieruchomych nr rej A – 10 z 08.04.1968r.)
- **Dzwonnica drewniana z XVIII wieku.**
(rejestr zabytków nieruchomych nr rej A – 10 z 08.04.1968r.)

Uzew

- **Kościół parafialny murowany p.w. św. Floriana z 1801 roku.**
(rejestr zabytków nieruchomych nr rej A – 311 z 05.06.1987r.)

BIESIADKI

Biesiadki to miejscowość położona we wschodniej części Pogorza Wiśnickiego w województwie Małopolskim, około 10 km na południe od Brzeska. Wieś liczy blisko 900 mieszkańców. Podgórski krajobraz Biesiadek urzeka swym naturalnym pięknem tworzonym przez piękną drewnianą architekturę sakralną i użytkową, mozaikę pól uprawnych, gospodarstw, licznych zagajników oraz lasów znajdujących się na obrzeżach wioski.

Ustalenia badaczy mówią o genezie Biesiadek jako osady obronnej, położonej na wyodrębnionym pagórku, mającej znaczenie militarne (obrona południowej granicy Polski). Pierwsza historyczna wzmianka o wsi pochodzi z dokumentu z 1269 roku, a jest to akt lokacyjny podpisany przez biskupa Pawła z Przemankowa. Wieś lokowana była na prawie niemieckim, czemu zawdzięcza dzisiejszy wygląd – układ pól podzielonych na łany oraz układ zabudowy typu wsi-ulicówki zbudowanej na grani, z kościołem jako dominantą. Biesiadki zalicza się do wsi łanowych, zakładanych na karczunkach leśnych.

W XV wieku Biesiadki odczuły boleśnie – tak jak pozostałe wsie klucza uszewskiego – najazd Spytka z Melsztyna, a potem „potop” szwedzki, w wyniku którego zniszczony został kościół i zabudowania mieszkalne. Długo odbudowywano wojenne zniszczenia.

W 1840 roku biskup tarnowski przywrócił kościołowi w Biesiadekach pełne prawa parafialne. Przyniosło to wsi korzyści, bo proboszcz podjął starania o utworzenie szkoły parafialnej, która rozpoczęła działalność w 1856 roku. Na początku XX wieku rodzina Göetzów z Okocimia nabyła część majątku ziemskiego w Biesiadekach. Wiadomo tyle, że w 1933 roku wystawiono z inicjatywy dziedzica zabudowania folwarczne, m.in. murowany dom zarządcy majątku, oborę i spichlerz.

W listopadzie 1914 roku na terenie wsi doszło do bitwy między oddziałami rosyjskimi i austriackimi. Wtedy to zniszczono wyposażenie szkoły, uszkodzono kościół parafialny i zabudowania chłopskie. W latach międzywojennych w Biesiadekach nie szczędzono pracy i sił, by poprawić warunki życia w wiosce, między innymi rozpoczęto budowę drogi oraz domu ludowego. Niestety jednopiętrowy budynek domu ludowego nie został wykończony, ponieważ nadszedł rok 1939. Materiały zostały rozgrabione przez niemieckich żołnierzy, a wojna znów boleśnie dotknęła Biesiadki. Na mieszkańców

nałożono obowiązek dostarczenia okupantowi żywności i siły roboczej, młodych Biesiadczan wywożono na roboty do Niemiec.

Po zakończeniu wojny życie w Biesiadkach zaczęło się normować. Do wsi wracali wywiezieni na roboty, a gospodarze unowocześniali swoje gospodarstwa. Miejscowość rozwijała się – została zelektryfikowana, utwardzono drogi, dokonano telefonizacji i gazyfikacji wsi oraz rozbudowano szkołę.

Dumą Biesiadek jest urokliwy drewniany kościół parafialny p.w. św. Mateusza wpisany do Krajowego Rejestru Zabytków. Świątynia położona jest w samym centrum miejscowości. Kościół został zbudowany w 1661 roku na miejscu poprzedniego, który uległ zniszczeniu. Świątynia jest wykonana w całości z drzewa modrzewiowego. Przy wejściu zauważyć można portal

ostrołukowy wraz z umieszczonymi w nim drzwiami z pięknymi, starymi okuciami. W ścianach trzykondygnacyjnej wieży umieszczono wnęki, a w nich rzeźby świętych. Wieżę zwieńcza baniasty hełm z latarnią z 1936 roku. Wnętrze świątyni zdobi piękną polichromia.

Na terenie Biesiadek spotkać można dwanaście małych obiektów sakralnych takich jak: figury, kapliczki oraz krzyże przydrożne. Niezwykle urokliwym elementem wioski jest wciąż trwający zespół urbanistyczny wsi. Niestety większa część zabudowań folwarcznych uległa zniszczeniu na początku XX wieku wskutek działań wojennych oraz pożaru.

L.P.1	KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW	3 MIEJSCOWOŚĆ 32 – 864 BIESIADKI
1 NAZWA OBIEKTU KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. MATEUSZA EWANGELISTY		2 CZAS POWSTANIA II POŁ. XVII WIEKU
9 FOTOGRAFIA 		4 ADRES BIESIADKI 16, CENTRUM WIOSKI
		5 PRZYNALEŻNOŚĆ ADMINISTRACJNA WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE POWIAT BRZESKI GMINA GNOJNIK
		6 UŻYTKOWANIE OBECNE TAK
		7 FORMY OCHRONY REJESTR ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH NR REJ I-3-35/46 Z 29.09.1947; A -203 Z 05.12.1979.
		8 STAN ZACHOWANIA ZADOWALAJĄCY
		10 OPRACOWANIE KARTY (DATA, AUTOR) ROK 2013 URZĄD GMINY GNOJNIK EWELINA ŁUKASIK
		<p>ŚWIĄTYNIA W STYLU GOTYCKIM TO BUDOWLA MODRZEWIOWA O KONSTRUKCJI ZRĘBOWEJ, TRZYNAWOWA Z WĘŻSZYM PREZBITERIUM ZAMKNIĘTYM TRÓJBOCZNIE, PRZY KTÓRYM UYTUOWANO ZAKRYSIĘ. OD PÓŁNOCNEJ STRONY NAWY JEST TRÓJBOCZNIE ZAKOŃCZONA KAPLICA, A OD POŁUDNIOWEJ KRUCHTA. NAWA GŁÓWNA I PREZBITERIUM NAKRYTE ZOSTAŁY SKLEPIENIEM KOLEBKOWYM. WEJŚCIE DO KOŚCIOŁA ZDOBI PORTAL OSTROŁUKOWY ORAZ DRZWI Z PIĘKNYMI, STARYMI OKUCIAMI. W ŚCIANACH TRZYKONDYGNACYJNEJ WIEŻY UMIESZCZONO WNĘKI, A W NICH RZEŻBY ŚWIĘTYCH. WIEŻĘ ZWIEŃCZA BANIASTY HEŁM Z LATARNIĄ Z 1936 ROKU. WNĘTRZE ZDOBIONE JEST POLICHROMIĄ Z 1938 ROKU. ZABYTKOWE ELEMENTY WE WNĘTRZU: OŁTARZ GŁÓWNY BAROKOWY Z PÓŻNOGOTYCKĄ RZEŻBĄ PIETY ORAZ OBRAZEM PATRONA ŚW. MATEUSZA EWANGELISTY, DWA PÓŻNOBAROKOWE OŁTARZE BOCZNE Z OBRAZAMI: NAJSWIĘTSZEJ MARYI PANNY ZE ŚW. ANNĄ I JOACHIMEM, ŚW. ROZALII (OBRAZ TEN SPRAWIONO DO ŚWIĄTYNI, ABY UPRASZAĆ U ŚWIĘTEJ ŁASKĘ OCHRONY PRZED ZARAZAMI), MATKI BOSKIEJ W MANDROLI ORAZ MATKI BOSKIEJ BOCHEŃSKIEJ Z DZIECIĄTKIEM. PIĘKNYMI ELEMENTAMI WYSTROJU SĄ RÓWNIEŻ ROKOKOWE TABERNAKULUM Z II POŁ. XVIII W. ORAZ DREWNIANA CHRZCIELNICA Z I POŁ. XIX W.</p>

L.P.2

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO

WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTEKÓW

3 MIJESCOWOŚĆ

32 – 864 BIESIADKI

1 NAZWA OBIEKTU

ZESPÓŁ URBANISTYCZNY WSI W GRANICACH ADMINISTRACYJNYCH

2 CZAS POWSTANIA

I POŁOWA XX WIEKU

4 ADRES

BIESIADKI

9 FOTOGRAFIA

5 PRZYNALEŻNOŚĆ
ADMINISTRACYJNA

WOJEWÓDZTWO	MAŁOPOLSKIE
POWIAT	BRZESKI
GMINA	GNOJNIK

6 UŻYTKOWANIE OBECNE
TAK

7 FORMY OCHRONY

REJESTR ZABYTEKÓW
NIERUCHOMYCH
NR REJA-83 Z 30.03.1976.

8 STAN ZACHOWANIA

ŚREDNIOZADOWALAJĄCY

10 OPRACOWANIE KARTY
(DATA, AUTOR)

ROK 2013

URZĄD GMINY GNOJNIK
EWELINA ŁUKASIK

SZEREGOWA, DREWNIANA ZABUDOWA W CENTRUM WSI USYTUOWANA WZDŁUŻ ULICY BIEGĄCEJ GRANICĄ WZNIESIENIA JEST CHARAKTERYSTYCZNYM ELEMENTEM KRAJOBRAZU BIESIADKI. PIERWOTNA, OSIEMNASTO- I DZIEWIĘTNASTOWIECZNA DREWNIANA ZABUDOWA ZOSTAŁA W DUŻEJ CZĘŚCI ZNISZCZONA W WYNIKU DZIAŁAŃ PROWADZONYCH PODCZAS I WOJNY ŚWIATOWEJ ORAZ W WYNIKU POŻARU Z 1933 R. OBECNIE ZACHOWAŁO SIĘ NIEWIELE STARYCH CHAŁUP I DOMÓW, STAWIANYCH Z MODRZEWIOWYCH LUB SOSNOWYCH BALI, POKRYTYCH SŁOBIANymi STRZECHAMI. DREWNIANĄ ZABUDOWĘ POWSTAŁĄ W XIX WIEKU TWORZĄ DOPY WZNIESIONE WZDŁUŻ GMINNYCH DRÓG ORAZ ZWRÓCONE DO NICH SZCZYTAMI. ZRĘBOWE CHATY ZOSTAŁY OSZALOWANE I NAKRYTE DACHAMI DWUSPADOWYMI. CHARAKTERYSTYCZNYMI ELEMENTAMI BUDYNKÓW SĄ OZDOBNE OKNA Z WYCINANYMI OBRAMIENIAMI ORAZ MALOWANE ŚCIANY DEKOROWANE WYCINANYMI WE WZORY DESECKAMI.

GNOJNIK

Gnojnik zajmuje rozległą powierzchnię około 11,92 km², zamieszkiwaną obecnie przez blisko 2500 mieszkańców. Miejscowość jest centrum administracyjnym, gospodarczym i kulturalnym gminy. Gnojnik położony jest na obszarze Pogórza Wiśnickiego, czemu zawdzięcza swoje malownicze ukształtowanie. Charakterystycznym elementem krajobrazu miejscowości jest dolina rzeki Uszwicy.

Pisana historia dzisiejszej siedziby Gminy sięga roku 1215. W dokumencie z tego roku biskup krakowski Wincenty Kadłubek wymienia Gnojnik wśród 19 wiosek składających dziesięcinę Kapitulie Krakowskiej. Początkowo Gnojnik lokowany był na prawie polskim, potem wieś została przeniesiona na prawo niemieckie, czego dowodem są liczne informacje o sołtysie. O rozwoju Gnojnika w okresie średniowiecza decydował w dużej mierze przebiegający tędy główny szlak komunikacyjny z Krakowa na Węgry.

W drugiej połowie XV wieku gnojnickie grunty w całości przejął folwark szlachecki. W dziejach Gnojnika było co najmniej kilkudziesięciu jego właścicieli, wśród których wymienić można m.in. Imbrama „z Gnojnika” – pierwszego dziedzica, czy Marka Żegotę - fundatora kościoła. W XV i XVI wieku Gnojnik był własnością m.in. rodziny Gnoińskich i Turskich. W XVI wieku gnojnickie folwarki przechodzą w ręce rodziny Ocieskich. W 1585 roku Gnojnik kupiła ariańska rodzina Przypkowskich, która zamknęła kościół parafialny zamieniając go na spichlerz zbożowy.

Z początkiem XVIII wieku właścicielem Gnojnika został Jan Bogusław Petryczyn, który najprawdopodobniej zbudował niewielki drewniany dwór na wzniesieniu, a przy nim rozległy ogród w stylu francuskim. Po ojcu posiadłość odziedziczył młodszy syn Roman Kazimierz, który w 1795 roku połączył wszystkie folwarki gnojnickie stając się dziedzicem wsi. Zasłużył się dla parafii fundując plebanię i trzy ołtarze do kościoła.

W XIX wieku Gnojnik znów zmienił właściciela, bo główny folwark został sprzedany Edwardowi Homolacowski. Kilka lat później ambitny gospodarz wykupił resztę Gnojnika i stał się właścicielem wsi, doprowadzając podupadłe folwarki do rozkwitu. Stosował nowoczesne maszyny i narzędzia rolnicze oraz wznosił spichlerz zbożowy (stojący do dziś). Gospodarz wraz ze swoimi synami prowadził młyn, tartak i gorzelnię. Rodzina Homolaców mieszkała w okazałym dworze przebudowanym z niewielkiej siedziby Petryczyńców. Budynek otaczał nowopowstały sześćohektarowy park, nawiązujący kompozycją do angielskich parków krajobrazowych z XIX w. Edward Homolacs był znany również z działalności na rzecz wsi i kościoła: ufundował budynek szkolny, wspomagał rozbudowę plebanii, finansował remont

kościół parafialny. Za liczne zasługi na rzecz gnojnickiej społeczności został pochowany w podziemiach tutejszego kościoła.

Po śmierci Edwarda Homolacza majątek przejęli jego synowie, sprzedając go później Żydom: Gottliebom i Wohlfeldom. Ostatnim właścicielem Gnojnika była rodzina Łysakowskich. Józef Łysakowski w 1915 roku podzielił swój majątek między dzieci: Józefa Ignacego, Tadeusza i Stefanię, która poślubiła chłopskiego syna – Kazimierza Zajęca. Jego zasługą jest przebudowa gorzelni na dwa oddzielne, zachowane do dzisiaj budynki, w których znajdowały się młyn i tartak.

Szczyśliwie dla Gnojnika linia frontu I wojny światowej ominęła wioskę, a największe straty były związane z grabieżą wojsk przejeżdżających lub chwilowo stacjonujących w wiosce. Bolesne i krwawe piętno na historii Gnojnika odbiła natomiast II wojna światowa. Na terenach dworskich zabudowań w Gnojniku powstał bowiem 15 sierpnia 1944 roku obóz pracy przymusowej, w którym przebywało jednocześnie ok. 500 osób. Do 16 stycznia 1945 przewinęło się przez niego 12 tys. robotników.

W 1945 roku po reformie rolnej władze upaństwowiły majątek dworski i rozparcelowały między rolników. Z zabudowań dworskich przetrwała do dziś oficyna, w której do niedawna swą siedzibą miało przedszkole. W drugiej połowie XX wieku Gnojnik intensywnie się rozwijał. Zaczęto wznosić mury nowej szkoły podstawowej, odremontowano publiczne gimnazjum, przebudowano istniejący budynek gminy, powstały banki, poczta, sklepy, zakłady produkcyjne i wiele innych obiektów.

Dumą wsi jest świątynia p.w. św. Marcina Biskupa z XIV wieku, która pismem z dnia 10.04.1933r. została uznana przez Konserwatora Wojewódzkiego w Krakowie za „zabytek podlegający ochronie prawa, posiadający wartość artystyczną, kulturalną i historyczną”. W niedużej odległości od zabytkowego kościoła znajduje się nowa świątynia, której budowa rozpoczęła się w 2006 roku. Ponadto na terenie Gnojnika spotkać można liczne przydrożne kapliczki, figury z wizerunkami świętych oraz krzyże, będące dowodem głębokiej i gorącej wiary mieszkańców wioski. Stawiane przy drogach, mostach czy posesjach mają ochraniać i wspomagać wszystkich mieszkańców wsi.

Na gości w Gnojniku czeka również wiele atrakcyjnych miejsc turystycznych, wśród których na pierwszy plan wysuwa się „zielone serce Gnojnika”, czyli pozostałości parku podworskiego z XIX wieku. Ogromną przyjemność sprawi każdemu spacer romantyczną aleją lipowo-jesionową, zaś na polanie w głębi lasu przytulić się można do dębu-samotnika. Ponadto wieś jest pełna cichych gaików leśnych, które cieszą swym naturalnym pięknem.

L.P.3	KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW		3 MIEJSCOWOŚĆ 32-864 GNOJNIK
1 NAZWA OBIEKTU KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P. W. ŚW. MARCINA BISKUPA		2 CZAS POWSTANIA POŁOWA WIEKU XIV KONSEKRACJA KOŚCIOŁA 1382 ROK	4 ADRES GNOJNIK 7, PRZYSIÓLEK „CENTRUM”
9 FOTOGRAFIA 		5 PRZYNALEŻNOŚĆ ADMINISTRACYJNA WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE POWIAT BRZESKI GMINA GNOJNIK	
		6 UŻYTKOWANIE OBECNE TAK	
		7 FORMY OCHRONY REJESTR ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH NR REJ 278 Z 14.12.1961.	
		8 STAN ZACHOWANIA ŚREDNIOZADOWALAJĄCY	
		10 OPRAWANIE KARTY (DATA, AUTOR) ROK 2013 URZĄD GMINY GNOJNIK EWELINA ŁUKASIK	

GOTYCKI, KAMIENNY KOŚCIÓŁ UFUNDOWALI MAREK ŻEGOTA I DOROTA CONHA. JEST TO BUDOWLA O NAWIE PROSTOKĄTNEJ Z PREZBITERIUM ZAMKNIĘTYM WIELOBOCZNIE. PREZBITERIUM NAKRYTE JEST SKLEPIENIEM KRZYŻOWO-ŻEBROWYM, A POZOSTAŁĄ CZĘŚĆ KOŚCIOŁA NAKRYWA PUŁAP. JEST TO KOŚCIÓŁ INKASTELIZOWANY, CZYLI ZBUDOWANY TAK, BY MÓGŁ PEŁNIĆ TAKŻE FUNKCJE OBRONNE, STĄD TAKIE JEGO CECHY JAK: SIĘGAJĄCE DWÓCH METRÓW GRUBOŚCI ŚCIANY, POTĘŻNE SZKARPY PODPIERAJĄCE MURY, RZĄD WĄSKICH OTWORÓW STRZELNICZYCH W STREFIE STRYCHOWEJ ORAZ W ZACHODNIEJ WIEŻY. W ŚRODKOWEJ CZĘŚCI WIEŻY UMIESZCZONO CHÓR ORGANOWY. ZABYTKOWE ELEMENTY WYSTROJU KOŚCIOŁA: PORTAL OD POŁUDNIOWEJ STRONY NAWY, GOTYCKIE TABERNAKULUM, SZAFKA NA OLEJE, KAMIENNA MENSA (WSZYSTKIE Z XIV W.), GOTYCKI LAWATERZ KAMIENNY, GOTYCKI PORTAL MIĘDZY PREZBITERIUM A ZAKRYSIĄ, PORTAL ZACHODNIEGO WEJŚCIA, FIGURA MATKI BOSKIEJ Z XVII W. WE WNĘTRZU DOMINUJĄ ELEMENTY Z XVIII I XIX W.: OŁTARZ GŁÓWNY ROKOKOWY Z OBRAZEM MATKI BOSKIEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ, OBRAZEM NA ZASUWIE NAJŚWIĘTSZEGO SERCA PANA JEZUSA ORAZ OBRAZEM ŚW. MARCINA; DWA OŁTARZE BOCZNE ROKOKOWE POŚWIĘCONE MATCE BOŻEJ RÓŻAŃCOWEJ ORAZ ŚW. JÓZEFOWI; BAROKOWA CHRZCIELNICA; ROKOKOWA AMBONA; DWA DREWNIANE KONFESJONAŁY; ORGANY Z 1854 R. ORAZ PÓŻNOBAROKOWY KRUCYFIKS. PO ZEWNĘTRZNEJ STRONIE ŚCIAN W WYBITYCH WNĘKACH ZNAJDUJĄ SIĘ STACJE DROGI KRZYŻOWEJ ZAMYKANE DREWNIANYMI DRZWICZKAMI ORAZ OGRÓJEC Z KAMIENNĄ FIGURĄ KLĘCZĄCEGO CHRYSYTA Z 1880 R.

L.P.4	KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW	3 MIEJSCOWOŚĆ 32 – 864 GNOJNIK
1 NAZWA OBIEKTU CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY		2 CZAS POWSTANIA WIEK XIV
8 FOTOGRAFIA 		4 ADRES KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. MARCINA BISKUPA 5 PRZYNALEŻNOŚĆ ADMINISTRACYJNA WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE POWIAT BRZESKI GMINA GNOJNIK
		6 FORMY OCHRONY REJESTR ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH NR REJ 278 Z 14.12.1961.
		7 STAN ZACHOWANIA NIEZADOWALAJĄCY
		9 OPRACOWANIE KARTY (DATA, AUTOR) ROK 2013 URZĄD GMINY GNOJNIK EWELINA ŁUKASIK
HISTORIA OPOWIADA, ŻE POCZĄTKOWO CIAŁA ZMARŁYCH PARAFIAN GRZEBANO TUŻ OBOK KOŚCIOŁA, NATOMIAST DUCHOWNYCH ORAZ DZIEDZICÓW WIOSKI CHOWANO W PODZIEMIACH ŚWIĄTYNI. ZANIM POD KOŚCIOŁEM WYBUDOWANO KRYPTĘ, POCHÓWKU WEWNĄTRZ DOKONYWANO ROZKOPUJĄC POSADZKĘ. NIEZNAJANA JEST DOKŁADNA DATA POWSTANIA KRYPTY POD KRUCHTĄ WIEŻY KOŚCIELNEJ, PIERWSZA WZMIANKA O NIEJ POCHODZI Z 1730 ROKU. OBECNIE WEJŚCIE DO KRYPTY JEST ZAMUROWANE. POZOSTAŁO JEDYNNIE OKIENKO PODZIEMNEJ KRUCHTY ZABEZPIECZONE KRATĄ.		

GOSPRZYDOWA

Gosprzydowa liczy obecnie około 1050 mieszkańców. Położona jest w całości na obszarze Pogórza Wiśnickiego, w połowie drogi z Gnojnika do historycznego miasteczka Lipnica Murowana. Jest najdalej na południe wysuniętą z wsi Gminy Gnojnik. Ciekawe jest ukształtowanie terenu Gosprzydowej, która usytuowana jest zarówno w dolinie rzeki Uszwicy, jak i na rozległych pagórkach przyozdobionych licznymi zagajnikami i dolinkami. Całą wieś można podzielić na kilka odrębnych przysiółków, z których każdy ma własną nietypową nazwę.

W krajobraz gosprzydowskich regionów malowniczo wkomponowane są przydrożne obiekty sakralne jakimi są: kapliczki, figury z wizerunkami świętych oraz przydrożne krzyże. Można zaryzykować stwierdzenie, że każdy przysiółek Gosprzydowej ma swoją figurkę lub kapliczkę, przy której w miesiącach maryjnych (maj, październik) licznie gromadzą się mieszkańcy wioski, aby wielbić Matkę Bożą. W samym sercu wioski mieści się zabytkowy, drewniany kościółek p.w. św. Urszuli z 1697 roku.

W lesisty krajobraz Pogórza Wiśnickiego wkomponowane są liczne zabudowania mieszkalne oraz zagrody przydomowe, świadczące o rolniczym charakterze tego obszaru. Jest to teren urokliwy, przyciągający zarówno turystów, jak i mieszkańców małych miasteczek i wielkich aglomeracji, którzy niejednokrotnie decydują się na zakup ziemi, by móc tutaj zamieszkać na stałe lub chociażby spędzić urlop, bądź wakacyjne miesiące. Jesienią do Gosprzydowej chętnie przyjeżdżają amatorzy leśnych wypraw i spacerów. Z całą pewnością nie brakuje tu miejsc, w których można zgromadzić zapas grzybów i jagód.

Gosprzydowa ma prawie osiemsetletnie dzieje, choć bez historycznie udokumentowanych początków. Legenda podaje, że założył ją niemiecki rycerz, ówczesny właściciel tamtego regionu – Gotfryd de Volya. Szczególnie udanym czasem w dziejach Gosprzydowej był czterechsetletni okres, kiedy właścicielami wioski była rodzina Wielogłowskich herbu Strykoń. Niestety Gosprzydowa, podobnie jak i sąsiednie miejscowości, ucierpiała w latach „potopu szwedzkiego”. Liczne zniszczenia, a także obowiązkowe kontyngenty nałożone na mieszkańców spowodowały upadek wielu gospodarstw, a także spadek liczby ludności. W tym czasie zrodziła się – jakby na przekór trudnym czasom – myśl budowy nowej świątyni, którą wcielono w życie pod koniec XVII wieku. Około dwieście lat później - pod koniec XIX wieku - przeprowadzono we wsi prace związane z regulacją rzeki Uszwicy. Aby jej wylewy nie zagrażały drewnianemu kościółkowi przełożono koryto rzeki i odsunięto je od świątyni.

Spokój wiejskiego życia zakłóciła I wojna światowa. Do Gosprzydowej dotarły wojska rosyjskie oraz austro-węgierskie. Wskutek działań wojennych znacznie pogorszyła się sytuacja mieszkańców, którzy stracili uprawy, majątek oraz inwentarz żywy. Reszty zniszczenia dokonały panujące epidemie.

O wybuchu II wojny światowej mieszkańcy dowiedzieli się podczas trwającego nabożeństwa w kościele 1 września 1939 roku. Przybyłe do wsi oddziały niemieckie zakwaterowały się w budynkach dworskich, szkole oraz organistówe. Ze wsi wysiedlono Żydów i przewieziono do gett w pobliskich miastach. Po wojnie większość mieszkańców żyła z pracy na roli, a niektórzy utrzymywali się z rzemiosła. Miejscowość prężnie się rozwijała, o czym świadczy budowa nowego Domu Strażaka oraz drogi prowadzącej w kierunku Gnojnika, elektryfikacja i gazyfikacja wsi.

L.P.5	KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTEKÓW		3 MIEJSCOWOŚĆ 32-864 GOSPRZYDOWA
1 NAZWA OBIEKTU KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. URSZULI		2 CZAS POWSTANIA ROK 1697	4 ADRES GOSPRZYDOWA 45
9 FOTOGRAFIA 		5 PRZYNALEŻNOŚĆ ADMINISTRACYJNA WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE POWIAT BRZESKI GMINA GNOJNIK	
		6 UŻYTKOWANIE OBECNE TAK	
		7 FORMY OCHRONY REJESTR ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH NR REJ 10 Z 08.04.1968	
		8 STAN ZACHOWANIA ZADOWALAJĄCY	
		10 OPRAWACOWANIE KARTY (DATA, AUTOR) ROK 2013 URZĄD GMINY GNOJNIK EWELINA ŁUKASIK	
		<p>KOŚCIÓŁ JEST BUDOWLĄ JEDNONAWOWĄ, PRZYKRYTĄ DACHEM GONTOWYM Z WIEŻYCZKĄ NA SYGNATURKĘ. OD STRONY PÓŁNOCNEJ DO PREZBITERIUM PRZYLEGA ZAKRYSTIA, A OD POŁUDNIOWEJ KAPLICA. PREZBITERIUM I NAWĘ POKRYWA JEDNOLITE BAROKOWE SKLEPIENIE KOLEBKOWE. OD ZEWNĘTRZNEJ STRONY NAWĘ KOŚCIOŁA OTACZAJĄ OTWARTE SOBÓTKI, BĘDĄCE W DAWNYCH CZASACH SCHRONIENIEM DLA WIERNYCH, KTÓRZY PRZYCHODZILI DO KOŚCIOŁA Z ODŁĘGŁYCH PRZYSIÓLKÓW. ŚCIANY WEWNĄTRZ ŚWIĄTYNI ZDOBIONE SĄ POLICHROMIĄ I SKLEPIENIEM Z XIX W. MALOWIDŁA NA ŚCIANACH PRZEDSTAWIAJĄ SCENY Z ŻYCIA MATKI BOŻEJ. W ŚWIĄTYNI MIESZCZĄ SIĘ CZTERY OŁTARZE: OŁTARZ GŁÓWNY BAROKOWY POCHODZĄCY Z XVIII W., W KTÓRYM ZNAJDUJĄ SIĘ OBRAZY: ŚW. URSZULI, MATKI BOŻEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ Z DZIECIĄTKIEM – OBRAZ JEST ZASŁANIANY DRUGIM OBRAZEM STANOWIĄCYM KOPIĘ OBRAZU MATKI BOSKIEJ BOCHEŃSKIEJ; OŁTARZ BOCZNY Z PRZEŁOMU XVII I XVIII W. PRZEDSTAWIAJĄCY JEZUSA UKRZYŻOWANEGO; OŁTARZ SERCA JEZUSA ORAZ OŁTARZ GROBU BOŻEGO. WYSTROJU WNĘTRZA DOPEŁNIA M.IN.: XV–WIECZNA KAMIENNA CHRZCIELNICA, GOTYCKO-RENASANSOWA KROPIELNICA, AMBONA Z PRZEŁOMU XVII I XVIII W. ORAZ ORGANY KOŚCIELNE Z 1901 R. KOŚCIÓŁ W 2005 R. ZOSTAŁ WYRÓŻNIONY JAKO NAJLEPIEJ ZADBANY OBIEKT W MAŁOPOLSCE W KONKURSIE „ZABYTEK ZADBANY”.</p>	

L.P.6	KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTEKÓW		3 MIEJSCOWOŚĆ 32 – 864 GOSPRZYDOWA
1 NAZWA OBIEKTU CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY		2 CZAS POWSTANIA	4 ADRES KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. URSZULI
8 FOTOGRAFIA 		5 PRZYNALEŻNOŚĆ ADMINISTRACYJNA WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE POWIAT BRZESKI GMINA GNOJNIK	
		6 FORMY OCHRONY REJESTR ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH NR REJ A – 10 Z 08.04.1968.	
		7 STAN ZACHOWANIA ZADOWALAJĄCY	
		9 OPRACOWANIE KARTY (DATA, AUTOR) ROK 2013 URZĄD GMINY GNOJNIK EWELINA ŁUKASIK	

OD MIESZKAŃCÓW WIOSKI WIEMY, ŻE OGROMNY PLAC ZIELENI WOKÓŁ ŚWIĄTYNI PEŁNIŁ ROLĘ CMENTARZA PRZYKOŚCIELNEGO, A DRZWI ZAKRYSTII PROWADZIŁY NA CMENTARZ. NIESTETY MURY ŚWIĄTYNI P.W. ŚW. URSZULI NIE ZACHOWAŁY ŻADNYCH INFORMACJI NA TEMAT IMION, NAZWISK, DAT CZY OKOLICZNOŚCI POCHÓWKU ZMARŁYCH.

L.P.7

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTEKÓW

3 MIEJSCOWOŚĆ

32-864 GOSPRZYDOWA

1 NAZWA OBIEKTU

DZWONNICA W ZESPOLE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P .W. ŚW. URSZULI

2 CZAS POWSTANIA

WIEK XVIII

4 ADRES

GOSPRZYDOWA 45,
DZIEDZINIEC KOŚCIOŁA

8 FOTOGRAFIA

5 PRZYNALEŻNOŚĆ
ADMINISTRACYJNA

WOJEWÓDZTWO	MAŁOPOLSKIE
POWIAT	BRZESKI
GMINA	GNOJNIK

6 FORMY OCHRONY

REJESTR ZABYTEKÓW
NIERUCHOMYCH
NR REJ A – 10 Z 08.04.1968

7 STAN ZACHOWANIA

ZADOWALAJĄCY

9 OPACOWANIE KARTY
(DATA, AUTOR)

ROK 2013

URZĄD GMINY GNOJNIK
EWELINA ŁUKASIK

DZWONNICA WZNIESIONA ZOSTAŁA W XVIII WIEKU. JEST TO BUDOWLA DREWNIANA O KONSTRUKCJI SŁUPKOWO – SZKIELETOWEJ. ZBUDOWANA ZOSTAŁA NA PLANIE KWADRATU I MA KSZTAŁT OSTROSŁUPA. DZWONNICĘ NAKRYWA CZTEROSPADOWY DACH NAMIOTOWY PODBITY GONTAMI. OBIEKT BYŁ ODNAWIANY, PRZEBUDOWYWANY, A NAWET ZMIENIŁ SWOJE POŁOŻENIE, TAK BY OCHRONIĆ GO PRZED ZNISZCZENIEM BĄDŹ USZKODZENIEM. DZWONNICA MIEŚCI W SWYM WNĘTRZU TRZY DZWONY: DZWON „ZYGUNT” Z 1585 ROKU – MA WYRYTY HERB STARYKOŃ, DZWON „MARYJA” Z 1959 ROKU ORAZ DZWON „FLORIAN” ZAKUPIONY W 2005 ROKU Z INICJATYWY OSP W GOSPRZYDOWEJ DLA UPAMIĘTNIENIA 80-LECIA POWSTANIA TEJ ORGANIZACJI.

USZEW

Uszew to druga, co do ilości mieszkańców (około 1580) wieś w gminie Gnojnik. Położona jest na terenie Pogórza Wiśnickiego nad rzeką Uszwicą, niespełna 6 km od miejscowości Brzesko. Pagórkowaty krajobraz miejscowości przecięty jest w poprzek doliną rzeki Uszwicy. Różnice terenu w wiosce dochodzą nawet do 100 metrów. Uszewska zabudowa ciągnie się dwoma długimi pasmami siedlisk po obu brzegach Uszwicy: prawym, wyższym, będącym podnóżem zachodniego stoku biesiadecko–złockiej wysoczyzny i lewym, tak niskim, że będącym nieustannie narażonym na częste wylewy rzeki.

Uszew została założona w 1255 roku przez księcia Bolesława Wstydliwego. Natomiast pierwsza wzmianka o istnieniu parafii pochodzi z 1325 roku. W tym czasie zaczęto wznosić mury pierwotnej świątyni p.w. Wszystkich Świętych, która niestety nie przetrwała do obecnego czasu.

W XIV wieku Uszew przeszła na własność biskupa krakowskiego. Wtedy też w dokumentach widnieje jako miasto, co świadczy o wysokim stopniu jej rozwoju gospodarczego. Niestety Uszew, podobnie jak większość miejscowości w Małopolsce, doznała dużych zniszczeń w czasie najazdów tatarskich oraz potopu szwedzkiego.

W wyniku rozbiorów Uszew (jak i pozostałe miejscowości wchodzące w skład obecnej Gminy Gnojnik) znalazła się w zaborze austriackim. Rząd austriacki przejął dobra biskupstwa krakowskiego i wieś stała się siedzibą urzędu gospodarczego zwanego kamerą austriacką. Uszew nie ucierpiała podczas I wojny światowej, pełniąc jedynie funkcje zaplecza dla działań wojennych.

Niestety, wsi nie ominęły mroczne lata II wojny światowej, ze skutkami których Uszwianie zmagali się przez wiele lat.

W latach powojennych Uszew nadal pozostawała siedzibą gminnych władz, co sprzyjało jej rozwojowi - zaczęto wznosić mury domu ludowego, przedszkola oraz ośrodka zdrowia. W 1969 roku Uszew przestaje być siedzibą gminy na rzecz Gnojnika, którego walorem jest centralne położenie w stosunku do pozostałych wiosek.

W centralnym punkcie miejscowości usytuowany jest kościół parafialny p.w. św. Floriana. Charakterystycznym elementem zewnętrznym świątyni jest znajdująca się pośrodku dachu smukła wieża na sygnaturkę oraz wyrastająca z zachodniej części dachu kościoła niewysoka wieża. Z prostą bryłą kościoła idealnie komponują się bogate w złocenia elementy wyposażenia. Wnętrze świątyni zdobi polichromia figuralna. Najokazalej prezentuje się ołtarz główny w stylu barokowo-klasycystycznym z początku XIX w.

z obrazem św. Floriana i Ukrzyżowaniem oraz czterema postaciami kobiecymi obrazującymi cztery cnoty kardynalne. Cennymi dziełami są także ołtarze boczne. W 1945 roku wnętrze zostało odnowione przez malarza Adama Witkowskiego. Przejawem patriotyzmu było wymalowanie na balkonie chóru godła polskiego z orłem w koronie. Wizerunek został przykryty płótnem w kolorze ściany. Planowano jego odkrycie w momencie, gdy

kraj będzie wolny już od niemieckiej okupacji. To niezwykle wydarzenie miało miejsce w ostatnich dniach wojny, chociaż we wsi znajdowali się jeszcze niemieccy żołnierze. W czasie nabożeństwa, w momencie największego skupienia dokonano ściągnięcia zasłony. Jak nietrudno sobie wyobrazić, wzruszenie zgromadzonych w kościele mieszkańców było olbrzymie.

Na terenie Uszwi spotkać można obiekty sakralne - przydrożne figury z wizerunkami świętych, kapliczki oraz krzyże. Wszystkie te obiekty są świadectwem głębokiej wiary i ufności pokładanej w Bogu, Matce Bożej i świętych patronach.

Piękne pagórkowate tereny Uszwi, świeże powietrze oraz bezpośrednie sąsiedztwo lasów stwarzają wspaniały klimat do wypoczynku. Z całą pewnością znajdą tu coś dla siebie amatorzy pięknych widoków, miłośnicy przyrody, grzybiarze oraz poszukiwacze przygód.

L.P.8	KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTEKÓW		3 MIEJSCOWOŚĆ 32 – 865 USZEW
1 NAZWA OBIEKTU KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P. W. ŚW. FLORIANA		2 CZAS POWSTANIA ROK 1801	4 ADRES USZEW 130
9 FOTOGRAFIA 		5 PRZYNALEŻNOŚĆ ADMINISTRACYJNA WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE POWIAT BRZESKI GMINA GNOJNIK	
		6 UŻYTKOWANIE OBECNE TAK	
		7 FORMY OCHRONY REJESTR ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH NR REJ A – 311 Z 05.06.1987.	
		8 STAN ZACHOWANIA ZADOWALAJĄCY	
		10 OPRACOWANIE KARTY (DATA, AUTOR) ROK 2013 URZĄD GMINY GNOJNIK EWELINA ŁUKASIK	
		KOŚCIÓŁ ŁĄCZY STYL BAROKOWY Z KLASYCYSTYCZNYM. MA GRUBE MURY I PROSTĄ BRYŁĘ. SKŁADA SIĘ Z JEDNONAWOWEGO KORPUSU Z WĘŻSZYM PREZBITERIUM, PRZY KTÓRYM OD PÓŁNOCY ZNAJDUJE SIĘ ZAKRYSTIA. WNĘTRZE ŚWIĄTYNI NAKRYTE JEST SKLEPIENIEM ŻEGLASTYM WSPARTYM NA GURTACH SPŁYWAJĄCYCH NA PRZYŚCIENNE FILARY, MIĘDZY KTÓRYMI W PŁYTKICH WNĘKACH ZNAJDUJĄ SIĘ OŁTARZE BOCZNE. ŚWIĄTYNIA POSIADA DUŻY CHÓR MUZYCZNY PODPARTY DWOMA MASYWNYMI FILARAMI. CHARAKTERYSTYCZNYMI ELEMENTAMI ZEWNĘTRZNYMI SĄ ZNAJDUJĄCA SIĘ POŚRODKU DACHU SMUKŁA WIEŻA NA SYGNATURKĘ ORAZ WYRASTAJĄCA Z ZACHODNIEJ CZĘŚCI DACHU NIEWYSOKA WIEŻA ZWIEŃCZONA BANIASTYM HEŁMEM Z AŻUROWĄ LATARNIĄ. Z PROSTĄ BRYŁĄ KOŚCIOŁA IDEALNIE KOMPONUJĄ SIĘ BOGATE W ZŁOCENIA ELEMENTY WYPOSAŻENIA. WNĘTRZE ŚWIĄTYNI ZDOBI POLICHROMIA FIGURALNA: BAROKOWO-KLASYCYSTYCZNY OŁTARZ GŁÓWNY Z OBRAZEM ŚW. FLORIANA I UKRZYŻOWANIEM ORAZ CZTEROMA POSTACIAMI KOBIECYMI OBRAZUJĄCYMI CZTERY CNOTY KARDYNALNE. CENNYMI DZIEŁAMI SĄ TAKŻE OŁTARZE BOCZNE: OŁTARZ MATKI BOSKIEJ Z DZIECIĄTKIEM, OŁTARZ SERCA PANA JEZUSA I OŁTARZ ŚW. ANTONIEGO, A TAKŻE ROKOKOWA AMBONA OZDOBIONA WIZERUNKIEM CHRYSYTA DOBREGO PASTERZA POCHODZĄCA Z XVIII W.	

